

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО БУТТЯ ТА ЕСТЕТИКУ ОБРЯДОВОГО ХЛІБА УКРАЇНЦІВ

Роман РАДОВИЧ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1900-8948>

доктор історичних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут народознавства НАН України,

відділ історичної етнології,

проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,

e-mail: radovychroman@gmail.com

**Герус Л. «З хлібом і пісня миліша,
і хата тепліша»: аксіологічний аспект
обрядового хліба українців. Львів:
Інститут народознавства НАН України,
2021. 302 с.: іл.**

В нинішніх умовах невідомого прискорення процесів глобалізації, які є загрозою втрати культурного різноманіття та культурних цінностей народів світу, визнання значимості їхньої духовної і матеріальної спадщини, необхідності охорони, розвитку та створення умов для її передачі наступним поколінням повсякчас набирає чітких орієнтирів. Питання збереження культурної спадщини, що в останні десятиліття стали одними з основних для культурної політики багатьох країн світу та діяльності міжнародних організацій, взаємопов'язані з дослідженням та популяризацією традиційної культури, зокрема її найменше захищеного у теперішньому часі сегменту — нематеріальної культурної спадщини: звичаїв, форм показу та вираження, знань та навичок, а також пов'язаних з ними інструментів, предметів, артефактів і культурних просторів, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як складові її культурної спадщини (Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. 2003 р. Ст. 2). Знання про нематеріальну культурну спадщину мають виняткове значення для формування ідентичності, а також ціннісних орієнтирів особистості та суспільства. З цього огляду наукова і суспільна зацікавленість монографії Людмили Герус про обрядовий хліб — вагоме явище традиційної культури українців, промовистий виразник їх ідентичності — не підлягає сумніву.

Структура монографії переконливо висвітлює логіку процесу дослідження та дає розуміння, що авторка комплексно підходить до розв'язання поставлених завдань і досягнення мети.

Книга складається зі вступу, основної частини, висновків, додатку. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено мету і завдання дослідження, вказано новизну та висвітлено практичне значення.

Перед викладом основного змісту монографії здійснено оглядовий аналіз фахової літератури й джерел (писемних, зображальних, речових та усних). Розгляд історіографії проведено за хронологічним принципом, що цілком є виправданим, оскільки такий підхід дає можливість прослідкувати наростання зацікавленості окресленою проблематикою етнологами, істориками, краєзнавцями, культурологами, мистецтвознавцями та з'ясувати стан наукової розробки досліджуваної проблеми. Зібрана авторкою джерельна база та її науковий доробок пока-

зує, що активна підготовка монографії тривала більше десяти років.

Вивіренним фундаментом дослідження стало обґрунтування його методологічних засад та конкретизація теоретико-понятійного апарату. Зокрема, Людмила Герус вказала, що монографія є міждисциплінарним етнологічно-мистецтвознавчим дослідженням, яке проведене на основі культурологічного і аксіологічного підходів, а поставлені у ньому завдання вирішені внаслідок застосування низки наукових методів: історіографічних досліджень, інтерв'ювання, спостереження, фотофіксації, аудіофіксації, наукового опису, архівування, порівняльних аналогій, класифікації, типологічного аналізу, мистецтвознавчого аналізу, інтерпретації, реконструкції, прогнозування тощо.

Виклад основного змісту монографії дослідниця розпочинає висвітленням локальних проявів функціонування хліба, як утілення праці на землі, в широкому значенні — харчового продукту, зерна, стебел злакових культур, в системі обрядовості українців, зокрема у святах і подіях родинного та календарного циклів. Проаналізовані факти обрядового застосування хліба переконливо доводять винятково високе місце в ієрархії цінностей культур аграрного типу, які поєднуються з поняттями «життя», «благополуччя», «багатство».

Окрему увагу у монографії вчена звернула на випечений з тіста хліб, у якому порівняно з іншими різновидами хлібних страв найбільш яскраво виявилися ознаки естетичного осмислення та художньої творчості українців, виділила його основні типи, окреслила комплекс засобів та прийомів мистецької виразності, обґрунтовано і послідовно розкрила знаково-символічний зміст.

На основі аналізу основних типів обрядового хліба українців, які мають специфічне пластичне оформлення, авторка окреслила онтологічні параметри (сировина та хід її обробки, форма і її структура, оздоблення), висвітлила їхні особливості та роль у залученні хліба у ході ритуальних дій до комунікативного культурного процесу.

Важливо, що у праці розглянуто питання актуалізації обрядового хліба у контексті охорони нема-

теріальної культурної спадщини. Зокрема, виявлено та проаналізовано сучасні практики збереження, презентації та включення обрядового хліба у соціокультурний простір у діяльності українських музеїв та освітньо-виховних закладів. На основі проведеного аналізу обґрунтовано, що для збереження та розвитку цінностей та смислів традиційної культури та її складових її, зокрема обрядового хліба, необхідними та вирішальними є взаємозагладжені зусилля з проведення виставкової, науково-просвітницької, пропагандистської, видавничої, освітньої роботи різного рівня культурно-мистецькими та освітніми організаціями та установами.

Задля об'єктивності необхідно відзначити раціональність побудови монографії та логіку розміщення у ній розділів і підрозділів, вивіреності проміжних та кінцевих висновків, які є вмотивованими та ґрунтовними, свідчать про всебічне висвітлення означеної проблеми.

Книга Людмили Герус є актуальним фаховим дослідженням обрядового хліба — вагомим явищем традиційної культури українців, має теоретичне і практичне значення і, безумовно, викличе резонанс як серед наукової спільноти, так і широкої читачької аудиторії, яка цікавиться українською культурою.